

Бояриня

Автор:

Леся Українка

Бояриня

Леся Українка

Леся Українка

БОЯРИНЯ

I

Садок перед будинком не дуже багатого, але значного козака з старшини Олекси Перебійного. Будинок виходить у садок великим рундуком, що тягнеться вздовж цілої стіни. На рундуку стіл, дзиглики, на столі прилагоджено до вечері. Стара Перебійниха дає останній лад на столі, їй помагає дочка її Оксана і служебка.

Через садок до рундука ідуть Перебійний і Степан, молодий парубок у московському боярському вбранні, хоча з обличчя його видко одразу, що він не москаль.

Перебійний(до гостя)

Моя стара управилась хутенько!

Дивись, уже спорудила й вечерю,

поки ми там на цвинтарі балачки

провадили.

Перебійниха(зіходить трохи з рундука назустріч гостеві)

Боярине, прошу

зажити з нами хліба-солі.

Степан(уклоняючись)

Рад би,

шановна паніматко, та не смію,

коли б не гнівались старі бояри, —

я й так уже давно від них одбився.

Перебійний

Про них ти не турбуйся. Підкоморій

їх запросив на бенкет, а тебе

я випрохав до нас: «Я сам, - кажу їм, —

щось недугую трохи, то не можу

на бенкетах гуляти, а Степана,

по давній приязні до його батька,

хотів би пригостити в себе в хаті.

Він молодик, йому ще не пристало

на бенкети великі учащати».

Боярам, видно, вже запах медок

та варенуха, отже, роздобрились

та й мовили: «Нехай собі парнішка

сидить у тебе хоч і до від'їзду.

Навіщо він нам здався?»

Степан

От спасибі,

панотченьку!

(Зіходить на рундук з господарями.)

Перебійний

Я джурі накажу,

нехай перенесе твоє манаття

до нас, та й заберу тебе в полон,

поки не визволять бояри.

Степан

Боже!

Такий полон миліший од визволу.

Перебійниха(до Оксани)

Піди лиш, доню, там пошли Семена.

(Оксана виходить і незабаром вертається.)

Степан

Якби лиш я не став вам на заваді...

Перебійниха

Ото б таки! Ще в нас у хаті стане
для гостя місця!

Перебійний

Ти, синашу, в мене
забудь всі церегелі. Таж зо мною
небіжчик батько твій хліб-сіль водив,
укупі ми й козакували.

(Садовить Степана і сам сідає при столі. До Оксани.)

Дочко,

ти б нас почастувала на початок.

(Оксана наливає з сулійки дві чарки – батькові й гостеві.)

Оксана

Боярине, будь ласка, призволяйся.

Степан(узявши чарку, встає і вклоняється Оксані)

Дай Боже, панночко, тобі щасливу
та красну долю!

Оксана

Будь здоровий, пивши.

(Степан, випивши, знов сідає. Оксана частує батька. Всі вечеряють.)

Перебійний(до Оксани)

А він спочатку не пізнав тебе,
ти знаєш? Запитав: «Яка то панна
у першій парі корогву несе?»

Оксана(усміхаючись і поглядаючи на Степана)

Коли?

Перебійний

Та отоді ж, як ти на Трійцю
в процесії між братчицями йшла.

Степан

Ти завжди носиш корогву?

Оксана(з певною самовтіхою)

Аякже,
я перша братчиця в дівочім братстві.

Перебійний(жартівливо підморгнувши)

Се вже тобі не та мала Оксанка,
що ти, було, їй робиш веретенця.

Оксана

Ті веретенця й досі в мене є...

(Замовкає, засоромившись.)

Степан(втішений)

Невже?

Оксана(перебиваючи ніякову для неї розмову. До матері)

А де се, мамо, наш Іван?

Перебійниха

Та де ж? На вулиці між товариством.

Іван(Оксанин брат, молодий козак, увиходить з будинку.)

Ба ні, я тут. Давайте, мамо, їсти.

Перебійниха

Ти б уперед хоч привітався з гостем!

Іван(сідаючи, недбало)

Ми вже віталися там, коло церкви.

Перебійний

Він буде мешкати в нас до від'їзду.

Іван(так само)

От як? Що ж, добре... Слухай-но, Оксано,

ця страва вже простигла, принеси
свіжішої.

Оксана(уражена його недбалим тоном)

Служебка зараз прийде,
то й накажи їй.

Іван

Ба, яка ти горда.

(До Степана.)

У вас там на Москві, либонь, дівчата
так бришкати не сміють?

Степан

Я московських
дівчат не знаю.

Оксана

Як же се?

Степан

Я, власне,
недавнє на Москві. Поки ще батько
живі були, я в Києві, в науці,
при Академії здебільше пробував,

а вже як батько вмерли, я поїхав
до матері на поміч.

Перебійниха

Чом ти ліпше
сюди не перевіз матусі?

Степан

Трудно.

Нема при чім нам жити на Україні.

Самі здорові, знаєте, – садибу
сплюндровано було нам до цеглини
ще за Виговщини. Були ми зроду
не дуже так маєтні, а тоді
й ті невеликі добра утерjali.

Поки чогось добувся на Москві,
мій батько тяжко бідував із нами.

На раді Переяславській мій батько,
подавши слово за Москву, додержав
те слово вірне.

Іван

Мав кому держати!

Лихий їх спокусив давати слово!

Перебійний

Тоді ще, сину, надвое гадалось,
ніхто не знав, як справа обернеться...
а потім... присягу не кожне зрадить...

Іван(іронічно)

Та певне! краще зрадити Україну!

Степан(спалахнув, але стримався)

Не зраджував України мій батько!

Він їй служив з-під царської руки
не гірш, ніж вороги його служили
з-під польської корони.

Іван

Та, звичайне,
однаково, чиї лизати п'яти,
чи лядські, чи московські!..

Степан

А багато
було таких, що самостійно стали?

Перебійний(до Івана)

Сутужна, сину мій, українська справа...
Старий Богдан уже ж був не дурніший

від нас з тобою, а проте ж і він
не вдержався при власній силі.

(Перебійника, нахилившись синові до вуха, шепоче щось. Той нетерпляче стріпує чубом.)

Іван

Батьку!

Що там замазувать? Кажімо правду!

Се річ не власна, се громадська справа!

Якби таких було між нами менше,

що, дома чесний статок прочесавши,

понадились на соболі московські

та руки простягали до тієї

«казни», як кажуть москалі...

Перебійника

Іване!

(Сіпає сина за полу.)

Степан

Не задля соболів, не для казни

подався на Москву небіжчик батько!

Чужим панам служити в ріднім краю

він не хотів, волів вже на чужині

служити рідній вірі, помагати

хоч здалека пригнобленим братам,
єднаючи для них цареву ласку.
Старий він був обстоювати збройно
за честь України...

Іван

Ти ж молодий, —
чому ж ти не підіймеш тої зброї,
що батькові з старечих рук упала?

Степан

Як поясню тобі?.. Коли ще змалку
навчав мене з Письма Святого батько,
то він мені казав напам'ять вивчить
про Каїна та Авеля. «Мій сину, —
мовляв, – пильнуй, щоб міг ти з ясним оком,
а не тьмяним, не тремтячи, мов Каїн,
Небесному Отцеві одповісти,
коли тебе питає: «Де твій брат?»
А як же можу я на Україні
здійняти зброю так, щоб не діткнути
ніколи нею брата?.. І невже
мушкет і шабля мають більше сили
та честі, ніж перо та щире слово?
Ні, учено мене, що се не так!

Перебійний

Не звикли якось ми такого чути...

проте... було б на світі, може, менше

гріха і лиха, якби всі гадали

по-твоєму...

Іван(згідно)

Се в Києві ченці

навчають отакого!

Оксана

Ти ж,

Іване,

у Києві не вчився. Звідки знаєш,

чого там навчають?

Іван(зачеплений)

От знайшлася

знанацька оборонниця для тебе,

боярине!

Оксана

Я тільки правду мовлю...

(Засоромлена, подається з рундука в садок. Увіходить з будинку на рундук джура.)

Джура

Там, пане, я приніс для гостя речі.

Перебійний

Ходім, Степане, покажу, де маеш

в нас мешкати.

Степан(до Перебійнихи)

Спасибі, паніматко,

за хліб, за сіль!

Перебійниха(з косим поглядом на сина)

Пробач, коли що, може,

прийшлося на перший раз не до сподоби...

(Степан з Перебійним і джурою йдуть у будинок.)

Перебійниха(до Івана нишком)

Ну й ти ж таки! Хто ж так говорить з гостем?

Іван

Ат! Хай же він хоч раз почує правду!

Перебійниха

Адже ти чув, що він казав...

Іван

Овва!

бурсак, та щоб не вмів замилить очі!

Перебійниха

Мені він до сподоби, – добрий хлопець,
такий увічливий...

Іван

Та вам вже, звісно,
язиком приподобатись недовго.

Перебійниха

Чи с'як, чи так, а вдруге ти не будь
таким до гостя гострим! Се ж неначе
на те його ми в хату запросили,
щоб ним помітувати. Незвичайно!

Іван

Та вже гаразд, не буду зачіпати.

(Зіходить з рундука.)

Перебійниха

Куди ти?

Іван

От піду до товариства.

(Іде через садок, перескакує через тин і зникає. Увіходить служебка і збирає зі стола.)

Перебійниха

Де ти, Оксано?

Оксана(виходить із-за куща з кухликом в руці)

Ось я тут, мамо.

Се я барвінок поливаю.

Перебійниха

Справді,

полити слід, – зовсім посох на сонці.

Полий же й те, що ми пересадили.

Перебійниха і служебка, зібравши зі стола, йдуть у будинок. Оксана, поливаючи квіти, співає веснянки. В садку сутеніє. Степан нишком вилазить вікном з своєї кімнати на рундук, прудко та звинно зіскакує з рундука на землю і підходить до Оксани.

Оксана(уриває спів і впускає кухля)

Ой лихо! Хто се?..

Степан

Панночко, се я.

Прости мене. Ти гніватись не мусиш,

бо ти ж мене сама причарувала

і звабила, як соловейко, співом.

Я не своєю силою прийшов...

Оксана(засоромлено і разом гордовито)

Боярине, до чого сії речі?

Мені їх слухати не випадає.

(Хоче йти.)

Степан(затримує її за руку)

Ні, ти не підеш так...

Оксана(вражена, вириває руку)

Се що за звичай?

Я не холопка з вотчини твоєї!

Степан(знищений)

Я не хотів образити тебе.

Запевне, вільна ти... Яка журба

тобі, що я поїду на чужину

з розбитим серцем, що коханий спогад

про зустріч милу обілле отрута?

Тобі дарма, дівчино-гордівнице...

Хто я для тебе? Зайда, заволока...

Адже мене усюди так зовуть...

Ти завтра вже про мене й не згадаеш...

Оксана(спустивши очі)

Хіба ти завтра ідеш?

Степан

Що ж я маю

тобі тут очі мулити собою?

Оксана

Виходить, наче я тебе жену...

Я ще ж тобі не мовила ні слова...

Степан

Невже я маю ще й того діждатись,

щоб ти мені сказала: «Вибирайся»?

Оксана(збентежена, зриває з вишні листочки, кусає їх і розщипує в руках)

Який же ти чудний! Ну, що ж я мала

тобі казати? Я не звикла так...

Я інших паничів роками знаю

і ще від них такого не чувала...

а ти... недавно що приїхав...

Степан

Панно!

Ті паничі безжурно походжають
на щирому дозвіллі по садочках
та вибирають квітку для забави,
і тільки ждуть, щоб краще розцвілася.

А я ж як в'язень, що на час короткий
з темниці вирвався і має хутко
з веселим світом знову попрощатись
і розцвіту не має часу ждати.

Мені була б не для забави квітка,
я бачу в ній життя і волі образ,
і краю рідного красу. Для мене
куточок той, де б посадив я квітку,
здавався б цілим світом... Я забув,
що ти живеш на волі, що для тебе
привабного нема нічого там,
де я живу, і навіть бути не може...

Оксана(стиха, похиливши голову)

Чого ж ти так у тому певен?

Ти наче думаєш, що я вже справді
якась рослина, що в мені немає
ні серця, ні душі...

(В голосі злегка бринять сльози. Вона уриває.)

Степан(знов бере її за руку, вона не боронить)

Оксано, зоре!..

Пробач... я сам не знаю... я не смію...

(з поривом)

Ні, я не можу, я не маю сили

тебе зректися!

(Пригортає Оксану.)

Серденько, скажи,

чи любиш ти мене? Промов же слово!

Оксана

Хіба ж би я з тобою так стояла?

(Ховає обличчя у нього на грудях. Німа сцена.)

Степан

Я завтра старостів зашлю до тебе.

Чи батько твій їх прийме?

Оксана

Татко дуже

тебе вподобав і матуся теж.

Степан

Що тільки дам тобі я на чужині
замість веселощів рідного краю?
Свое кохання вірне, більш нічого...

Оксана

Не думай, ніби я пуста панянка,
що тільки має на умі забави
та залицяння. Сі трудні часи
думок поважних і дівчат навчили.
Якби ти знав, як туга кров гнітить!..

Степан

Кров?

Оксана

Так. Не раз, вернувшись з походу,
лицарство з нами бавиться при танцях.
Простягне руку лицар, щоб узяти
мене до танцю, а мені здається,
що та рука червона вся від крові,
від крові братньої... Такі забави
не веселять мене... Либонь, ніколи
не прийняла б я перстеня з руки
такого лицаря...

(Гладить йому руку.)

Оця рука

від крові чиста.

Степан

Се не всі вважають

за честь.

Оксана

А я відразу привернулась

до тебе серцем за твою лагідність.

Скажи, чи всі такі в твоїй родині?

Степан

Родина в нас мала: сестра, й матуся,

та брат маленький. Так, вони у мене

всі не лихі.

Оксана

Твоя матуся, може,

не злюбить незнайомі невістки?..

Що я тоді почну там на чужині,

далеко так від роду?

Степан

Ні, Оксано,
того не бійся. Мати будуть раді,
що привезу я жінку з України, —
мій батько, умираючи, бажав,
щоб я десь в ріднім краю одружився.
Тебе ж малою мати пам'ятають.

(Знов пригортає її.)

Та й хто ж би не злюбив моєї долі,
голубоньки Оксаночки моєї?
Се тільки в пісні всі свекрухи люті,
а ти побачиш, як моя матуся
тобі за рідну стане.

Оксана

Дай-то Боже!

Степан

Мені тепер здається, що нігде
на цілім світі вже нема чужини,
поки ми вдвох з тобою. От побачиш,
яке ми там кубелечко зів'ємо,
хоч і в Москві. Нічого ж там чужого
у нашій хатоньці не буде, – правда?

Оксана

Авжеж. І, знаєш, якимось я не дуже
боюся тої чужини.

Степан

Зо мною?

Оксана(усміхається)

Тим певне, що з тобою. Але й так,
хіба ж то вже така чужа країна?

Таж віра там однакова, і мову
я наче трохи тямлю, як говорять.

Степан

Та мови вже ж навчитися недовго...

ну, ніби трохи тверда... Та дарма!

Оксаночка у мене розумниця, —
всього навчиться.

Оксана

Не хвали занадто,
бо ще наврочиш!

(Трохи посмутніла.)

Я вже й так боюся...

Степан

Чого, єдина?

Оксана

Якось так упало

се щастя раптом. Я такого зроду

не бачила... Всі подруги мої,

ті, що побралися, багато мали

і горя, й клопоту перед весіллям,

а я...

Степан

Та ще пожди! От, може, завтра

твій батенько мені поріг покаже.

Оксана

Ні, ні, сього не буде, я вже певна.

Степан(жартуючи)

Здається, панночка не раді з того?

Коли б ще й гарбуза не покотили?..

Оксана

Та годі! Що за жарти?

Степан

От ніяк

не догоджу тобі словами! Добре ж,
не буду говорити, коли так!

(Без слів пригортає й милує її. Вона спершу пручається, потім піддається його пестошам.)

Голос матері(з будинку)

Оксано! Годі вже там поливати!

Вже пізно!

Оксана(кинулась)

Мати кличуть.

(Зривається йти.)

Степан(утримує її. Пристрасно)

Ще хвилинку!..

Хвилиночку!

Оксана

Я вийду ще до тебе,
як мати ляжуть спати.

Степан

Вийди, люба!

Я виглядатиму тебе до світа!

Голос матері

Оксано, де ти?

Оксана

Ось я йду, матусю!

(Ще раз на прощання обіймає Степана і йде до будинку.)

II

У Москві.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://telnovel.me/ukra-nka_lesya/boyarinya

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)